

liga kriteriet är att finna. Om den å sid. 166 givna definitionen är den riktiga, så borde det slås fast på ett tidigt stadium.

Til sist vill jag skydda mig mot ett missförstånd. Jag har här vidrört de punkter, där jag är oenig med Birck, och har förbitgått alla andra, där jag fullt kan acceptera hans framställning. Icke en förtidig värdering av arbetets rika innehåll utan en kritisk diskussion av ett par frågor har varit min uppgift. Ingen får tro att jag känner mig fullt säker på riktigheten av min kritik, ehuru den bygger på den ganska allmänt accepterade kapitalteori, som är gemensam för Böhm-Bawerk, Wicksell, Fisher m. fl. Men även om jag skulle ha fel, så kan en diskussion ej skada. Birck, som i sin bok framlagt så många originella idéer, är säkert själv den förste att välkomna en kritisk diskussion på grundval därav. Han väntar sig minst av allt ett okritiskt accepterande av dem alla. Det vore dock alltför egendomligt, om de utan undantag skulle vara hållbara och om ingen av dem ens skulle kräva ett närmare klargörande.

Bertil Ohlin.

PAUL BORGEDAL: *Intensitetsproblemet i det norske Jordbruk.* Frederikshald 1926. Sems Forlag. 343 Sider.

Denne Bog er det mig en Glæde at henlede danske Læseseres Opmærksomhed paa, baade Nationaløkonomers og Landøkonomers. Forfatteren har i flere Aar ledet Statistiken over det norske Landbrugs Drifts- og Regnskabsforhold, svarende til Arbejdet i vort Landøkonomisk Driftsbureau; men desuden kan man se af de mange udenlandske Landøkonomer, han citerer, at han er vant til at tumle med de mere teoretiske Problemer paa dette Omraade. Forf. har da delt sin Interesse lige- ligt mellem det statistiske Stof og de dertil knyttede Ræsonnementer og Beregninger om de forskellige Driftsformers Rentabilitet, og paa en saadan Maade, at baade Praktikere og Teoretikere kan lære meget deraf, baade Privatøkonomer og Samfundsøkonomer.

Den Statistik, der er Tale om, gaar dybere ind paa Rentabilitetsproblemerne, end det man hidtil har forstaaet ved Landbrugsstatistik, og den er fremkommen ved en omfattende Korrespondance. Jeg vilde ønske, at en Dansker vilde foretage en tilsvarende Undersøgelse, eller rettere to Danskere, en Landbrugskandidat, der kender det praktiske og tekniske og natur-

liga kriteriet är att finna. Om den å sid. 166 givna definitionen är den riktiga, så borde det slås fast på ett tidigt stadium.

Til sist vill jag skydda mig mot ett missförstånd. Jag har här vidrört de punkter, där jag är oenig med Birck, och har förbitgått alla andra, där jag fullt kan acceptera hans framställning. Icke en förtidig värdering av arbetets rika innehåll utan en kritisk diskussion av ett par frågor har varit min uppgift. Ingen får tro att jag känner mig fullt säker på riktigheten av min kritik, ehuru den bygger på den ganska allmänt accepterade kapitalteori, som är gemensam för Böhm-Bawerk, Wicksell, Fisher m. fl. Men även om jag skulle ha fel, så kan en diskussion ej skada. Birck, som i sin bok framlagt så många originella idéer, är säkert själv den förste att välkomna en kritisk diskussion på grundval därav. Han väntar sig minst av allt ett okritiskt accepterande av dem alla. Det vore dock alltför egendomligt, om de utan undantag skulle vara hållbara och om ingen av dem ens skulle kräva ett närmare klargörande.

Bertil Ohlin.

PAUL BORGEDAL: *Intensitetsproblemet i det norske Jordbruk*. Frederikshald 1926. Sems Forlag. 343 Sider.

Denne Bog er det mig en Glæde at henlede danske Læseseres Opmærksomhed paa, baade Nationaløkonomers og Landøkonomers. Forfatteren har i flere Aar ledet Statistiken over det norske Landbrugs Drifts- og Regnskabsforhold, svarende til Arbejdet i vort Landøkonomisk Driftsbureau; men desuden kan man se af de mange udenlandske Landøkonomer, han citerer, at han er vant til at tumle med de mere teoretiske Problemer paa dette Omraade. Forf. har da delt sin Interesse lige- ligt mellem det statistiske Stof og de dertil knyttede Ræsonnementer og Beregninger om de forskellige Driftsformers Rentabilitet, og paa en saadan Maade, at baade Praktikere og Teoretikere kan lære meget deraf, baade Privatøkonomer og Samfundsøkonomer.

Den Statistik, der er Tale om, gaar dybere ind paa Rentabilitetsproblemerne, end det man hidtil har forstaaet ved Landbrugsstatistik, og den er fremkommen ved en omfattende Korrespondance. Jeg vilde ønske, at en Dansker vilde foretage en tilsvarende Undersøgelse, eller rettere to Danskere, en Landbrugskandidat, der kender det praktiske og tekniske og natur-

videnskabelige Landbrug, og en statsvidenskabelig Kandidat, der er fortrolig med Læren om det aftagende Udbytte o. lign. og vant til at arbejde med Statistik. Ved en saadan dansk Undersøgelse vil nogle af de norske Tal nok kunne bruges uden videre, ligesom Forf. bruger enkelte danske Tal; og man vil endvidere ogsaa i den Henseende kunne lære meget af Borge-dal, at visse Forhold er mere iøjnefaldende i Norge end her. Fragterne spiller saaledes en større Rolle indenfor Norge end indenfor Danmark, saa at de mest afsides Egne har væsentlig andre Prisforhold end Egnene nær Havne og Byer; derfor er Landbruget paa en mere varieret Maade tilpasset til de lokale Forhold, se navnlig S. 230; men har man saaledes i Norge set de store Udslag, vil et Eftersyn i tilsvarende danske Egne sikkert vise mindre Udslag i samme Retning.

Det er ogsaa ejendommeligt at se, at den „Kovending“, som man roser de danske Landmænd for at have gjort saa resolut i 1880'erne, i Virkeligheden skete tidligere og stærkere i Norge. Betingelserne for Kornavl er i mange norske Egne saa daarligere, at man indskrænkede den stærkt, saasnart Trafikmidlernes Udvikling muliggjorde dels at købe Korn billigere udefra og dels at sælge de Kvægavlsprodukter, som laa naturligere for Egnen. Derfor var Landbrugskrisen ogsaa tidligere overstaaet; medens Ejendomsprisernes Minimum hos os laa i Slutningen af 90'erne, laa det i Norge en halv Snes Aar tidligere. Derimod er jeg ikke sikker paa, at Forf. har Ret i, at Danmark trods Teorien og modsat Norge og England gik videre i intensiv Drift midt i Krisen, og at dette skulde skyldes bedre Teknik; fra 1880 til 90 var der 6 danske Amter, hvis Folketal i Landdistrikterne gik tilbage, og en Del af den Fremgang i Intensitet, som alligevel skete, har sikkert bestaaet i, at Efternølere nu omsider fulgte med Tiden, f. Eks. efter Arvefald.

Af Bogens 10 Kapitler er det første en Indledning. Det andet handler om det aftagende Udbyttes Lov, og der citeres et stort Antal Forfattere, navnlig tyske. Følgende Enkelt-heder skal fremhæves: I en beskeden Note S. 21 klages over, at endog Forsøgsstationer skriver om et vist Udbytte pr. kg Gødning uden at tage Forbehold om, hvilket Stadium af Gødningforsyning der er Tale om; denne Klage kan ogsaa lyde i Danmark (og Sverige). Forf. paataler S. 29 og 33 med Rette, at Laur blander Netto-Momenter ind i Omtalen af den nævnte Lov. Han hævder S. 30, at det af Teorien forudsatte Stadium med tiltagende Udbytte vanskelig kan iagttages i Praksis, fordi Jorden selv indeholder Energi nok til at komme over dette

Stadium. Forf. citerer vor Prof. Bondorffs Kritik af Mitscherlich, men holder alligevel stærkt fast ved sidstnævnte, hvad jeg ikke kan slutte mig til. S. 43 og 87 hævdes, at de fordringsløse Planters Vækstkurve ligger lavere end de ydedygtiges; men hvis dette galdt paa alle Intensitetstadier, vilde man overhovedet aldrig anvende dem; Kurverne kan f. Eks. skære hinanden, saa at man ved ekstensiv Drift har de fordringsløse Planter øverst, ved intensiv Drift nederst. Det følgende paa S. 43 stemmer da ogsaa godt hermed.

Kap. III om den højere Teknik indeholder et meget fyldigt Materiale om de faktisk skete Fremskridt med Planter, Dyr, Maskiner o. s. v. Den kolossale Rentabilitet af Forsøgsstationernes Arbejde med at forædle Planterne illustreres med Tal. Der citeres en Udtalelse om, at Norge behøver 4 Sorter Havre, tiltrukket til at passe til de forskellige Jorder og Klimaer. Den stigende Mælkemængde pr. Ko belyses statistisk.

Kap. IV om den driftsøkonomiske Konsekvens af det aftagende Udbyttes Lov opstiller en uholdbar Paastand om, at der kan være to lige fordelagtige Intensitetsgrænser. Forf., der paa saa mange Punkter med Rette hævder, at det gælder om, at Grænsedosen balancerer, ser ikke, at dette ikke er nok, naar man befinder sig paa det tiltagende Udbyttes Stadium, saa at de foregaaende Doser giver mindre. I et Taleksempel (hvor det for øvrigt ikke er Doserne, men Jorden, der varieres) nævnes saaledes bl. a. en Grænse efter 5 Enheder Jord, hvoraf den sidste giver 18; men man kan ikke give 5×18 som Jordrente, naar hele Produktionen kun er $8 + 12 + 15 + 17 + 18$. I samme Taleksempel foretages nogle Interpolationer uden nærmere Forklaring; Grænsen 10,37 paa S. 80 Linie 7 er usandsynlig, thi naar Jordenhed Nr. 11 giver 0, maa de første 0,37 af den ogsaa give 0, medmindre de næste 0,63 har negativt Udbytte, hvilket næppe er Forfatterens Tanke, og som desuden maatte kræve en anden Interpolation. Nederst paa samme Side er det en Uklarhed at lade Jordprisen variere uden at sige af hvad Aarsag, thi bortset fra voldeligt Indgreb er en Prisbevægelse en Virkning af Udbud eller Efterspørgsel, ikke en oprindelig Aarsag. Sammesteds bør der til Sætningen „Jorden kan aldrig blive dyrere end, at den bliver anvendt“ føjes „eventuelt i en helt anden Produktionsgren, f. Eks. som Byggegrunde“, Og til S. 88 øverst bemærkes, at Elasticiteten af Varens Forbrug maa være meget stor, hvis Forbruget skal optage Merproduktionen baade fra højere Teknik og fra større Intensitet.

Kap. V—VII handler om Priserne og giver et fyldigt Materiale. Man ser S. 101, at Kunstgødning allerede før Krigen var billigere end i forrige Aarhundrede; og S. 115 oplyses, at Prisen paa en 2-Hestes Slaamaskine i 1873 svarede til Lønnen for 380 Sommerarbejdsdage paa Husbondens Kost, men i 1914 til 71 Dage. Intet Under, at Brugen af Gødning og Maskiner var stærkt stigende. Men en Tabel S. 116 viser, at Lønnen ikke tog nogen Skade af denne Konkurrence, naar den maales med Foderstoffer m. m., idet den i 1900—13 var mere end dobbelt saa høj som i 1881—85. Side 136 findes en meget oplysende Udvikling om, hvordan forskellige Foderstoffer ikke altid konkurrerer med hinanden, men ogsaa kan støtte hinanden; mere Hø fra Enge og Udmarker kan give en bedre Udnyttelse af Agerens Produkter. Hovedformaålet med disse Kapitler er naturligvis iøvrigt at belyse Prisernes Betydning for Intensiteten.

Kap. VIII handler om Transportomkostningerne. Hvor en Dansker kun vilde tale om Rutebiler, tales her ogsaa om Motorbaadruter. S. 210 og 227 paavises, at man i Nærheden af en stor By har den Chance straks at kunne udnytte en midlertidig Prisstigning. Og S. 228 hævdes, at den aftagende Intensitet, naar man fjerner sig fra Markedet, ikke blot skyldes Fragterne, men ogsaa psykiske Forhold; Eksemplets Magt bliver mindre, naar man bor spredt. Ja vi trænger alle til at omgaas Fagfæller og kan lære meget af dem.

I Kapitel IX om Harmoni- og Alsidighedsprincippet gives Oplysninger om Forbruget af Mands- og Hestetimer til de forskellige Afgrøder og paa de forskellige Stadier; dermed er man inde paa Sæsonerne, der atter influerer paa Sædskiftet, idet man saa vidt muligt maa vælge Afgrøderne saadan, at Arbejdskraften bliver harmonisk udnyttet. Den Tid af Aaret, hvor Jorden kan bearbejdes, er i Finmarken 128 Dage, ved Sarpsborg 213 Dage og paa Lolland 269 Dage; en saa kort Arbejds-sæson som den nordnorske giver naturligvis en stor Fordyrelse. S. 243 hævdes, at Rovdrift undertiden kan være tilladelig; hos os hævdede *Falbe-Hansen* det samme, idet Driftskapital udløstes. Forskellige Regnskabsstatistikere, ogsaa den danske, viser de bedste Resultater for de mest intensive Bedrifter; Forf. maner til Forsigtighed med at slutte, at Intensiteten er Aarsag og bør efterfølges, og deri har han Ret; naar Fænomenerne A og B følges saa nøje, at der maa være en Aarsagsforbindelse, kan A være Aarsag til B, eller omvendt, eller et tredje Moment kan være fælles Aarsag; her vil det ofte være Lederens Dygtighed, der er fælles Aarsag til Intensiteten og det fine Regnskab (idet

den i Regnskabsstatistiken beregnede Lederløn ansættes efter en Skala efter Ejendommens Størrelse; tog man Hensyn til Personens Dygtighed, idet man paa Forhaand subtraherede Dygtighedens Værdi, maatte Nettoresultatet ventes at være ens). I øvrigt indeholder Kapitlet en Række Betragtninger og Beregninger over Kapacitetsgrænser og Udvidelsesgrænser, om Intensivering i de givne Driftsgrene eller Udvidelse af de givne Driftsgrene o. s. v.

Sidste Kapitel handler om Bedriftsstørrelsen og hævder, at de smaa Bedrifter i Norge ikke har mere Intensitet end de store, medens det i Danmark er omvendt.

Endnu skal omtales et Par Udtalelser i Bogens Begyndelse. Side 12 hævdes, at Kombinationen af Driftsmidlerne ikke foregaar efter de energetiske Udbyttmuligheder; dette bør vore Landøkonomer mærke sig; de Naturvidenskabsmænd, som vore Landmænd henter saa megen nyttig Belæring hos, har en Svaghed for Kalorier, som kan føre temmelig langt bort fra det økonomiske. Og S. 39—40 paavises (i Tilknytning til Gødningsforsøg), at mere af een Produktionsfaktor kan skabe Basis for udvidet Benyttelse af en anden Faktor. Men dette er set fra den enkelte Landmands Synspunkt; fra et Verdenssynspunkt er der snarere Konkurrence end Supplering mellem de forskellige Faktorer; naar Produktionen (som for Tiden) stiger stærkt paa Grund af billigere Gødning, bedre Metoder og Maskiner, bedre Varieteter og Racer, større personlig Dygtighed m. m., da er det sandsynligt, at Priserne falder saameget, at der kræves mindre Intensitet gennem Grundforbedringer og almindeligt Arbejde (jfr. ogsaa foranstaaende Bemærkning ad S. 88).

Hermed være denne oplysende og tankevækkende Bog anbefalet til danske Læsere; selv om jeg paa enkelte Punkter ikke er enig med Forfatteren, haaber jeg, at Læseren gennem dette Udpluk af Indholdet har faaet Lyst til at stifte nærmere Bekendtskab med Borgedals Bog.

Jens Warming.

Den anden Ædrueligheds Kommissions Betænkning. Kbhvn. 1927.

Den af Indenrigsministeriet under den 16. Juli 1914 nedsatte anden Ædruelighedskommission afgav i December 1918 sin Betænkning over den første af de Kommissionen stillede Opgaver: En Undersøgelse af Virkningen af Lov Nr. 104 af